

navlastiti bijeg od istoga u dimenziji igre i neočekivanom »mističkom romantizmu« na tragu Hölderlina.

Je li Baudrillardov bijeg tek još jedna njegova cinička, gotovo pod-mukla varka? Ako tomu i nije tako, to gore za čovjeka koji nam je teorijski

osvijestio postmodernu. Ipak – treba čitati *Inteligenciju zla ili pakt lucidnosti*. Zašto? Baš zato što smo odlučili sklopiti pakt i sa samim đavлом kako bismo nešto promijenili!

Marijan Krivak

Henri Madelin, *Refaire l'Europe – Le vieux et le neuf* (Iznova stvarati Europu – Staro i novo), Pariz, Rocher, 2007, predgovor Jacquesa Delorsa, 218 str.

Henri Madelin (r. 1936) svećenik je, teolog i redovnik Družbe Isusove, početkom 80-tih godina i njezin francuski provincijal (1979-1985). Od 1996. do 2004. godine HM je bio glavni urednik ugledne isusovačke mjesečne smotre *Etudes* koja izlazi u Parizu već sto pedeset i dvije godine, ravnatelj isusovačkog sveučilišnog Centra *Sèvres* (filozofija i teologija), te predavač na *Institutu političkih znanosti* u Parizu. Bogata bibliografija HM u posljednjih trideset i pet godina impresionira i širinom i dubinom: od isusovcima bliske teme Kine, preko dileme kršćanina u politici, odnosa prema socijali i prema ideologijama, do tema energetike, laicizma, globalizacije, moderniteta, mladeži i europskih integracija. Prije nego što predstavimo

njegovu posljednju knjigu, evo nekoliko navoda koji dobro ocrtavaju HM – tog *svjetionika katoličke intelektualnosti*, kako ga je definirao jedan ugledni pariški tjednik:

Kršćanin treba da nauči govoriti na laički način o stvarima Božjim, a na religiozan način o stvarima svijeta.

Biti kršćanin, znači biti dio manjine... a prirodni refleks manjine jest afirmirati se.

Duhovno je neodvojivo od tjelesnog i to u ime vjernosti Kristovu utjelovljenju. Vjerujem u zaraznost istinske dobrote... i radosti.

Ako se hoće promijeniti svijet, tada treba, da bi se doseglo njegovo središte, ophodariti na njegovim granicama... i ploviti ne samo na granici laiciteta/vjere, nego isto tako na granici Francuske/Europe/svijeta i ne povući se u sebe.

Treba osloboditi siromašne, ali isto tako osloboditi i bogate kad postanu zatočenici svoje vlasti i svoga okružja.

Intelektualac, u najodličnijem značenju te riječi, HM je danas voditelj OCIPE, *Katoličkog ureda za informaciju i inicijative o europskim problemima* Družbe Isusove u Strasbourgu i Bruxellesu, koji prati izgradnju Europe s kršćanskog motrišta odgovornosti i uzajamnosti. HM je u središtu europskih zbivanja i promišljanja pa inzistira: *Treba, dakle, poticati Europu da napreduje: njezina je različitost dragocjen protuotrov za sinove Marxa i Coca Cole.* HM je odnedavno član IXE – *Kršćanske inicijative za Europu*, radne koordinacije europskih laičkih pokreta i organizacija.

Predgovor ovoj knjizi napisao je Jacques Delors (r. 1935), ekonomist, bivši predsjednik Komisije Europske unije (1985-1995), jedan od tenora francuskog sindikalizma i Socijalističke stranke, te ministar ekonomije i financija u tri vlade ljevice. Kršćanin personalističke, izrazito socijalne orijentacije, Delors je blizak smotri *Esprit* i danas, kad je već izišao iz djelatne politike, vodi *laboratorij razmišljanja posvećen europskom jedinstvu*, »Naša Europa« (*Notre Europe*). Nije stoga neobično da jedan političar lijevog, socijalnog usmjerenja i kršćanskog nadahnuća piše predgovor knjizi jednog uglednog isusovca.

U svom uvodu, *o sjenâma i svjetlima nad Europom*, odnosno o današnjim europskim strahovima i dvojabama, HM objašnjava naslov knjige: »Iznova graditi Europu danas znači obnoviti sjećanje na staro, da bi se od njega sačuvalo ono najbolje te zatim iznalaziti novo«. Uvod se bavi temama Europe iznikle iz dvaju velikih ratova, svršetkom hladnog rata – koji nije označio *konac*

povijesti – Europom koja se traži i propitkuje svoje vrednote kroz dileme granica, sigurnosti i migracija... Nakon uvoda, HM predstavlja predmet svoga zanimanja na tipično francuski, kartezijski način, u tri dijela: *o bogatstvu naslijeđa, o pitanjima sadašnjosti i o neizvjesnoj budućnosti.*

Plodno europsko naslijeđe skladan je rezultat, piše HM, grčko-latinskog, filozofsko-političkog i judeo-kršćanskog, etičko-duhovnog susreta i strujanja, ističući posebice rimsku političko-pravnu veličinu i grčki smisao za filozofiju, znanost i suptilnost. On pritom citira filozofa i sociologa Edgara Morina (r. 1921): »Europska je kultura judeo-kršćansko-grčko-latinska... a Europa je proizvod izvorne civilizacije koju su označile duhovnost, humanizam, racionalnost, demokracija, tj. vrline i vrednote koje su superiorne svim drugim civilizacijama«. Glede rimske pravno-političke i građanske sastavnice te kulture, HM navodi književnika i filozofa Paula Valéryja (1871-1945): »Sâm car može biti Gal, Sarmat, Sirijac, on može žrtvovati potpuno stranim bogovima... i to je jedna golema politička novost«. Grci su pak, podsjeća HM, ti koji su iznašli razliku između javnog i privatnog, smisao za tragično i osamljenost pred nepravednom smrću, dok se preko židovskih proroka Bog objavljuje ljudskom rodu, te »nevidljivo daje smisao vidljivome«. Prve kršćanske mladice Europa prima od Židova Galilejca, Petra i Židova Cilizijca, Pavla koji govori hebrejski, grčki i latinski i koji je *civis romanus*. Oni su ti koji, zahvaljujući grčkim filozofskim pojmovima i logici, promiču *osobu*, pojam nepoznat Evandeljima pisanim na

grčkom jeziku, iako još Talmud, sedam stoljeća prije Krista, upozorava: »Ako se ne bavim sobom, kako mogu biti ja? Ako se pak bavim samo sobom, jesam li to još uvijek ja?« HM ističe kršćanske korijene Europe, te nastojanja svih papa XX. stoljeća oko europske izgradnje, premda se u tom stoljeću kršćanstvo prestaje poistovjećivati s Europom i postaje obzorje mnogih naroda (*Populorum progressio*). Ti se isti pape suprotstavljaju političkim mesijanizmima, odnosno totalitarizmima XX. stoljeća – jer »čovjek je pozvan priznati da se može osloniti samo na veličinu koja ga nadilazi. I ako ne učini tako, čovjek 'riskira da se prepusti vlasti arbitarnosti bez kočnica i pseudo-absolutumima koji ga uništavaju.'«

Današnjim trenutkom Europe, drži HM, dominiraju institucionalne raspre, kao i dileme o tome treba li da Europa postane svjetska *sila*, ili jednostavno da bude *snažna*, ali ne i *sila*, odnosno, drugim riječima: *da li sila bez zakona*, ili *zakon bez sile*? Ili još: *da li hard power*, ili *soft power*? HM odgovara da pred pitanjima uloge Europe u svijetu valja prije svega »imati na umu originalnost modela europske izgradnje«, te subsidiarne »federacije država-nacija«, političke forme bez primjera u povijesti, a koja napreduje putem *prava* i *norma*. U toj Europi došlo je – nakon liberalnog odvajanja religije od javnih poslova – do postupne marginalizacije religije i sve veće indiferentnosti u odnosu na religijsku pojavnost. Dok je još jučer religija određivala ritam dana, tjedana i godine, danas dominira rad nedjeljom, odvajanje školskih ferija od vjerskih blagdana i jednostavno – ignoriranje religijskog. Danas, kad petnaest milijuna europskih

muslimana afirmira svoju religijsku pripadnost, snažno, pa i sa silom, Europa ispovjeda relativizam na svim poljima i »slavodobitni individualizam u sprezi sa sveprisutnim razumom«. Religijsko se rastvara, blijedi, ali i preoblikuje, počesto u »vjeru bez pripadanja« (*believing without belonging*). Ipak, HM se slaže s povjesničarom i filozofom Marcelom Gauchetom (r. 1946) da Crkva više nije sposobna utjecati na društvena kretanja, ali i da »paralelno s marginalizacijom Crkava, laicitet malo po malo postaje činjenicom bez principa«. Šansa je za kršćane u tome što je Crkva postala slobodna od vlasti, a kršćani lojalni građani – s izrazitim smislom za dobrohotnost i zauzetost – te pripadnici jedne naročite »duhovne republike«, koja u ovo vrijeme »traženja smisla« može biti nov »ponuđač smisla«.

U trećem dijelu svojih razmatranja HM ukazuje na činjenicu da Europa nije odredila svoje granice, posebice glede Ukrajine, Turske, pa i Rusije, ali je zato postavila pitanje vlastite »apsorpcijske sposobnosti«. Ona se međutim nije pokazala sposobnom zaštititi svoje građane od negativnih učinaka globalizacije. Europa je danas pred teškoćom opskrbe energentima, pa zato HM, vrstan znalac te materije, predlaže kršćanski pristup toj temi po načelu uzajamnosti: u krizi svima priteći u pomoć, ne pregovarati potajno, svatko za se, sa zemljama izvoznicama, te staviti svima na raspolaganje postignuta saznanja na energetskom planu... dakle, ponašati se ne isključivo po logici tržišnog natjecanja i konkurencije, nego vodeći računa o načelu *univer-*

zale namjene dobara. Raspravljajući o iscrpljivanju Zemlje, o potrebi građanskog odgoja i nove etike, HM navodi književnika-zrakoplovca Antoina de Saint-Exuperyja (1900-1944): »Mi nismo nasljednici zemlje svojih predaka, mi je samo posuđujemo od svoje djece«.

»Europa – dio čovječanstva«, naslov je zaključka u kojem HM konstatira: »Europa je okrenula leđa kultu nedjeljivog suvereniteta... odustala od idola sterilnog nacionalizma... i prakticirajući međusobno opraštanje, a ne zaboravljajući blisku prošlost, ona je odustala od rata kao načina rješavanja sporova među svojim članicama... Europa je na taj način uvećala svoj udio u čovječanstvu«. Svoju posljednju knjigu HM je dovršio na Uskrs, 2007. godine, u europskim središtima Bruxellesu i Strasbourgu, podsjećajući na viziju Europe koju je predgovornik ovih vrijednih političko-

filozofsko-etičkih eseja, Jacques Delors svojedobno ovako formulirao: »Odbijam Europu koja bi bila samo zona slobodne trgovine bez duše, bez savjesti, bez političke volje, bez socijalne dimenzije. Ako se ide u tom pravcu, ja ću dići glas uzbune« jer »europski ekonomski model treba da se temelji na tri načela: natjecanje koje potiče, suradnja koja snaži i uzajamnost koja ujedinjuje«.

Henri Madelin svojoj je knjizi dodao i dva priloga: dijelove *Schumanove deklaracije*, kojom je 9. svibnja 1950. godine francuski ministar vanjskih poslova predložio prvom njemačkom kancelaru, Adenaueru, osnivanje prve europske zajednice; i zatim izbor citata iz govora pape Ivana Pavla II. pred Europskim parlamentom, 11. listopada 1988. godine, pod naslovom »Kršćanska poruka i genij Europe«.

Neven Šimac

Fra Miljenko Stojić: *Riječ po riječ*, Mostar-Zagreb, DHK HB, 2007.

Svjetlo u tminama

Suvremeni hrvatski književnik fra Miljenko Stojić (1960) u svojim književnim petim po redu ogledima »Riječ po riječ«, na jedva nešto malo više od 200 stranica, uspio je napraviti panoramu jednog dijela hrvatske literarne pro-

dukcije u posljednjih desetak godina (1997-2007). Tih 66 ogleda podijeljeni su u tri dijela: Putem polako (29), Okvir za snove (23) i Blizini u susret (14). Više od polovice (36) prikaza napisano je 2004/2005. godinu odnosno pet šestina (51) u razdoblju 2002-2005. godine. Autor piše o različitim profilima knjiga, no ipak ponajviše o pjesmotvorima (30), a potom o romanima (17) i zbirkama pripovjedaka (10), te knjigama